

Весна Р. Живковић

Градска библиотека у Новом Саду

vesna_zvkvc@yahoo.co.uk

УДК 821.134.2-4(049.32)

ИСТОРИЈА КЊИГЕ У АНТИЧКОМ СВЕТУ

Ваљехо, Ирене. *Зайисано у бескрају: насџанак књиџе у античчком свејју*.
Београд: Лагуна, 2021.

Шпанска ауторка Ирене Ваљехо (Сарагоса, 1979) докторирала је класичне филолошке науке и до сада је објавила неколико запажених романа и збирки есеја. Књига *Зайисано у бескрају: историја књиџе од античких времена*, објављена 2019. године, постигла је изузетан успех: преведена је на преко 30 језика и добила више значајних награда; поред осталих и шпанску Националну награду за есеј (Premio Nacional de Ensayo). Продата је у преко сто хиљада примерака и добила је похвале нобеловца Марија Варгаса Љосе (означио ју је као ремек-дело) и аргентинско-канадског есејисте, романописца, преводиоца и издавача Алберта Мангела. Књигу је 2021. године за српско тржиште објавила Лагуна – једна од највећих и најутицајнијих издавачких кућа у Србији, а са шпанског језика на српски дело је превела Драгана Бајић.

Написана у форми есеја и својеврсног путописа, књига на интересантан и пријемчив начин, живописним и често поетичним језиком, приповеда о постанку књиге у античком свету, а ауторка вешто и зналачки прожима историјске чињенице са личним искуствима и запажањима. Ваљехова у прологу истиче да је ова прича покушај да се продужи пустоловина ловаца на књиге, и да би она волела да буде њихова „сапутница у потрази за изгубљеним рукописима, непознатим причама и гласовима који тек што нису занемели” (стр. 19).

Први део књиге „Грчка замишља будућност” отвара поглавља о славном египатском граду Александрији – *граду уживања и књиџа*, о најстаријим библиотекама на Блиском истоку, као и о Александријској библиотеци на чијим су полицама „укинуте границе” и где су „заједно живели, најзад у миру, речи Грка, Јевреја, Египћана, Иранаца и Индијаца” (стр. 42). Ауторка посебну пажњу посвећује Хомеру и *Илијади* и *Одисеји*, „које су биле више

од забаве за очарану публику, одраз снова и митологија древних народа” (стр. 91) и Калимаху Киренском – „првом картографу књижевности” и „оцу библиотекара” (стр. 159), али и осталим знаменитим државницима, писцима, филозофима тог времена: Александру Македонском, Хесиоду, Хераклиту, Сапфо, Есихилу, Херодоту, Платону, Клеопатри, Јулију Цезару итд. Ваљехова пружа увид у процес развоја и ширења писмености, истичући притом материјале на којима се писало (камен, глинене таблице, папирусне свитке, пергамент) те истражује колико су књиге коштале у доба античке Грчке, ко су били људи који су умели да читају, какву врсту образовања су добијали учени Грци, садржај текстова које је у Египту писао обичан свет. Такође, описује три разарања Александријске библиотеке и запажа да се историја првих књига често завршава у ватри (стр. 231), а да чак и данас, док читамо странице њене књиге, на неком месту у свету гори нека библиотека (стр. 229).

На крају првог дела књиге, у поглављу насловљеном „Ето како смо постали тако чудни” ауторка закључује да смо управо захваљујући Александрији постали крајње чудни: преводиоци, космополите и људи с памћењем, иако су заборав, нестанак завештања речи, шовинизам и језичке зидине постали уобичајени (стр. 265).

У другом делу књиге, како већ наговештава сам наслов „Римски друмови”, у ауторкином средишту пажње је историја књижевности старог Рима, којој је нескривени узор била старогрчка књижевност. Ауторка истиче чињеницу да латинска књижевност није настала природно већ је зачета „по наруџбини, *in vitro*” (стр. 277), односно 240. године п. н. е. да би се прославила победа Рима над Картагином. Као и у претходном делу књиге, ауторка поставља питање ко је у римској цивилизацији умео да чита и ко је имао књиге, и закључује да нема назнака свеобухватног образовања какво је постојало у антици, образовање је било добровољно и скупо, те да вештине писања и читања нису биле једнообразне код мушкараца и жена, нити у сеоским и градским срединама. Истиче да се тек око I века п. н. е. први пут назире постојање оних који читају из задовољства, а без великог богатства и друштвених тежњи (стр. 314). Посебну пажњу Ваљехова је посветила песнику Марцијалу – првом аутору који се заинтересовао за појаву кодекса – књиге са страницама која постепено замењује дотадашњи папирусни свитак, и песнику Овидију, као и његовом делу *Умеће љубави* – приручнику у стиху за учење ступања у љубавну везу, која је сматрана неморалном и опасном књигом, те ју је цар Октавијан Август забранио у јавним библиотекама. По ауторкином мишљењу управо ова епизода је у

Европи најавила „морализаторску цензуру” и „опседнутост контролом” (стр. 373).

У истом оптимистичном духу као у својим уводним разматрања, када је закључила да је књига „положила испит времена и показала да је тркач на дуге стазе” (стр. 18), ауторка и у једном од завршних поглавља књиге истиче да је проналазак књиге можда и „највећа победа наше жилаве борбе против уништавања” (стр. 423).

Оно што доприноси посебној врсти аутентичности, а самим тим и вредности књиге, јесу ауторкине реминисценције на време студирања у Фиренци и боравак током истраживачке стипендије на Оксфорду, као и њени осврти на савремену књижевност: *Фаренхајт 451* Реја Бредберија, *Чийач* Бернхарда Шлинка, *Име руже* Умберта Ека, *Ойкривање самоће* Пола Остера итд., као и прављење занимљивих аналогича са темама из прошлости. Ауторка уноси личну ноту дефинишући и свој однос према књигама – „Одрасла сам, али и даље имам нарцистички однос с књигама” (стр. 112) и библиотекарима – „чувари дроге” који „потхрањују нашу зависност од речи” (стр. 162).

Из садржаја и стила књиге читалац увиђа да је Ваљехова заиста посвећено и пасионирано, чак емотивно и лично, приступила истраживању теме, а потом и самом писању, и вероватно је значајан разлог великих тиража широм света управо то што није у питању један у низу хладно и сувопарно написаних историјских прегледа настанка књиге. Приметно је ауторкино изванредно познавање историје, књижевности и уметности, које се, ненаметљиво и не ометајући главни ток наратива, провлачи готово кроз сваку реченицу. Једина замерка може да се односи на ауторкино повремено изостављање извора које цитира: нпр. цитира Плутархове речи, а не наводи одакле је преузела цитат (стр. 181).

Имајући у виду утицај издавача књиге, као и важност теме коју ауторка обрађује на оригиналан, непосредан и занимљив начин, притом не одступајући од научног стила, са разлогом се може претпоставити да ће ова књига допрети до већег броја читалаца и на њих оставити позитиван утисак, те постати драгоцен део кућних библиотека.